

THE NOVEL "QUO VADIS, DOMINE?" - RECEPTION AND INTERPRETATION

Georgeta Iuga
PhD, UNBM, Baia Mare

Abstract: In view of the numerous discussions arising from the publication of the first volume of the novel "Quo vadis, Domine?", written by Mihai Sin, this article aims to follow the opinions and reactions with direct reference to the content and the issue addressed. The novel generates a state of revolt in the literary world by the fact that, it transmits the idea that security contributed to the salvation of the cultural identity of Romanians during communism, preparing the establishment of democracy. In these conditions, naturally, the question arises whether this first volume can be put under the sign of artistic courage or is it something else.

Keywords: the novel, „Quo vadis, Domine?”, cultural identity, Dominic Vanga, democracy and communism.

Conștienți de condiția pe care o avem în această lume, ne întrebăm totuși, adesea, cât de puternici suntem, cât timp avem divinitatea de partea noastră sau cât de mult putem sfida condiția efemeră a existenței noastre. Cu toții suntem diferiți, unii rezistă cât zborul unui fluture în bătaia razei de lumină de la felinar, alții ating o formă superioară în care erosul, magia, simbolul și feericul se întâlnesc redând vigoare și vitalitate existenței în încercarea de a abolire a timpului. Sub acest aspect, destinul unui scriitor, din momentul în care flacăra vieții s-a stins, creionează o clipă unică și nemuritoare, suspendată între prezent și trecut, însă un trecut care este dator să amintească despre o viață, o operă, o mărturie și o mărturisire totodată. Pentru a înțelege această punte transcendentă trebuie să pornim de la omul analizat în structurile intime, de personalitate, cu rădăcini adânc înfipite în copilărie și în mediul de viață. Nu este străin faptul că, în cazul fiecărui scriitor a existat un întreg proces natural de formare, de creștere, de informare prin canale variate, iar acesta s-a dovedit adesea contaminat, mai ales în climatul specific anilor dominați de dictatură, perioadă în care s-a încercat de nenumărate ori creionarea unor bizare întruchipări de lichele și impunerea acestora pe scena social-politică și culturală. Iată și motivul pentru care este nevoie de un demers orientat spre dezintoxicare cu scopul de a nu otrăvi posibile valori care au existat sau continuă să existe pe teritoriul țării.

În jurul acestor tărâmură mirifice, acoperite de cultură și spiritualitate, își croiesc drum, în căutarea absolutului, scriitori care își demonstrează iscusința și înțelepciunea petrecând o viață pentru a-și desăvârși opera. Din rândul acestor lăcașuri încărcate de cultură și spiritualitate, spațiul cultural-artistic mureșean a fost animat de-a lungul timpului de o pleiadă de creatori a căror valoare nu poate fi contestată prin faptul că, au contribuit în egală măsură la evoluția culturală și civilizatoare a societății, prin domeniul de interes comun, și anume literatura. Odată cu trecerea anilor a rămas dovada vie a implicării substanțiale în ceea ce privește tezaurul valorilor naționale și universale, valori care au asigurat supraviețuirea în vremuri de restriște. Gruparea intelectuală de la Târgu Mureș, a influențat intelectualități, a fondat alianțe cu alte cetăți culturale ale țării. Toate acestea se pot filtra, pentru a fi înțelese, prin pâlnia principiului care vorbește despre supremația universalului în fața individualului,

care este zdrobit în momentul în care nu este trecut printr-o etapă purificatoare a unei stări superioare. În afara acestui principiu omul nu are posibilitatea unei înțelegeri logice asupra propriei existențe fiind nevoit să se angajeze în trăirea unor experiențe inedite, care dau naștere unor stări paradisiace, simbolice, sustrase compromisului. Imaginea care se conturează este aceea a unei lumi codificate, specifice operelor de artă, care îi implică pe cititori și îi unește cu autorul.

Fără a manifesta vreo nostalgie după vremurile demult apuse, este evident faptul că, spațiul cultural-artistic mureșean s-a bucurat de un real câștig intelectual, de pe urma sistemului de repartitie specific învățământului de altădată, care a favorizat inserția unor valoroși absolvenți ai Facultății de Filologie din cadrul Universității „Babeș Bolyai”, din Cluj-Napoca. Din rândul acestora îi amintim pe: Romulus Guga, Nicolae Albu, Horia Avram, Nicolae Băciuț, Mihai Sin. Acesta din urmă, prin repartitia primită, își începe cariera didactică ca profesor stagiar de limba și literatura română la Școala Generală de la Veța - Moșun în anul 1965, iar după numai trei ani îi va fi aprobat transferul la Liceul „Bolyai Farkas” din Târgu Mureș. Călăuzit fiind de o conștiință artistică aparte, dar și de fiorul apartenenței etnice, Mihai Sin a ales să nu se îndrepte spre alte zări mai puțin provinciale sau provincializate și, pentru o bună bucată de vreme, rămâne conectat la ritmurile culturale mureșene, deși, treptat, va identifica germenele totalitar încolțind în acest sol favorabil. A reușit să se impună în lumea literară poate și datorită faptului că, s-a numărat din rândul aceluia care au înțeles că scriitorul se află într-o continuă sincronizare cu societatea în care trăiește și se formează, cu instituțiile coercitive, cu puterea politică. Totodată a fost conștient că, pentru a rezista în astfel de vremuri, el trebuie să fie lucid în fiecare moment al existenței sale, să aibă o miză uriașă și anume libertatea absolută atât în preocupările literare, cât și în viața personală. Sub acest aspect am putea considera întreaga sa activitate literară, în primul rând, o lecție a respectului absolut de sine. O analiză de profunzime asupra activității și creației literare pe care o lasă în urmă scriitorul, va evidenția faptul că, în linii mari, opera sa pornește de la convingerea că, lectorul, avizat sau neavizat, va descoperi un model derivat dintr-o civilizație, dintr-o atitudine sau dintr-o emoție primordială desprinsă din viața societății sau din cea a individului.

Anul 1966 marchează debutul editorial al scriitorului în revista *Steaua*, cu schița *Amândoi*, iar în volum se face cunoscut în anul 1973 cu titlul *Așteptând în liniște*. Încă de la început a desfășurat o intensă activitate publicistică în paginile revistei *Vatra*, valorificată parțial în volumul *Cestiuni secundare, chestiuni principale*, apărut în anul 1983. Manifestând interes pentru latura publicisticii a încheiat colaborări cu reviste precum: *Tribuna*, *Steaua*, *Romania literară*, *Viața Românească*, *Transilvania*, *Luceafarul*, 22 etc. S-a orientat, mai apoi, spre lumea complexă a romanului. Astfel, de-a lungul anilor, publică, alternativ, romane: *Viața la o margine de șosea*, 1975; *Bate și ți se va deschide*, 1978 (pentru acesta va primi în anul 1978 Premiul Uniunii Scriitorilor); *Ierarhii*, 1981; *Schimbarea la fata*, 1985 (roman distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor); *Marea miză*, 2003 *Ispita izbăvirii*, 2014. În preocupările sale a primat interesul asupra prozei scurte, pe care o consideră un exercițiu esențial pentru accesarea în lumea variată a romanului: *în virtutea inerției sau neglijată de cititori s-ar părea că adevărul în ceea ce privește proza scurtă nu poate fi decât acesta: avem de-a face cu niște microorganisme clorotice, devitalizante pentru moment, trăind sub semnul precarității și improvizăției /.../. Proza scurtă e, cazul marilor scriitori, un exercițiu, o etapă de formare în vederea viitoarei ascensiuni spre piscurile romanului, spre dificila și nobila misiune de romancier. Astfel, nu, proza scurtă nu este o anticameră a romanului, decât în conștiința unora. Marii romancieri ai lumii au continuat să scrie toată viața lor și proză scurtă, din pasiune, fără îndoială, dar și din nevoia firească de a fi mai în actualitate. Căci însăși elaborarea unui roman e îndeobște o chestiune de timp, de mult timp, pe când schița, povestirea sau nuvela permit elaborarea imediată a unei problematice sociale/.../. La urma*

*urmei, se pare că de multe ori proza scurtă suportă mai greu (prin însăși concizia care-i dă numele) contrafacerea, impostura, fanteziile sterile ale unor autori cu mari goluri în suflet, setoși de succese facile. Drumul romanului e, în cazul acestor falși romancieri, o plimbare sprintară pe sute de pagini de hârtie, plimbare în care, mai luând de colo, de dincolo, furând cu ochii din ograda vecinului, scapi până la urmă nepedepsit, ca orice pașnic turist. În cazul paginilor puține ale prozei scurte, „trasul cu ochiul” e imediat sesizabil /.../. Datorită modei, scriitorii foarte înzestrați pentru proza scurtă nu mai scriu proză scurtă. Și printre ei e și prietenul meu romancierul, cel care a debutat cu un volum de nuvele, unele excelente, dar care azi crede că a scrie proză scurtă e pierdere de vreme. Tot datorită acestei mode unii au ținut să debuteze direct în roman, chiar dacă vocația lor de romancier e și astăzi, la al doilea roman, contestabilă.¹ Alături de directorii fondatori ai revistei *Vatra*, Mihai Sin a fost, de-a lungul timpului, un punct de stabilitate într-un climat caracterizat printr-o succesiune rapidă de evenimente care au dat naștere adesea unor stări de nesiguranță și îngrijorare. Deși remarcă pierderile suferite an de an de proza scurtă, mai ales a unor scriitori care s-ar fi putut consacra prin ea, au considerat că speciile literare precum schița, povestirea și nuvela trebuie să își urmeze impasibile drumul lor. Aceste convingeri se cristalizează în volume importante precum: *Teresa*, 1979; *Rame și destin*, 1989.*

Dacă, înainte de 1989 era considerat un moralist auster, în descendența lui Marin Preda, și un critic sever al degradării stilului de viață din România (viziunea lui „sombă” asupra realității fiind dezaprobată în ziarul „Scînteia”), în mod surprinzător, după 1989, publică un roman, *Quo vadis, Domine?*, prin care încearcă să acrediteze ideea că Securitatea a contribuit la salvarea identității culturale a românilor în timpul comunismului și că a pregătit, într-un mod inteligent și responsabil, instaurarea democrației în România în perioada postcomunistă. Urmarea acestei idei, susținută de un segment semnificativ din lumea criticii literare, a fost una cu un puternic impact asupra scriitorului. În aceste condiții, prestigioasa editură Humanitas, care publicase primul volum al romanului, renunță să îl mai publice pe cel de-al doilea. O perioadă, autorul protestează vehement împotriva celor care consideră cartea o tentativă de reabilitare a Securității. Apoi se cufundă în mușenie și nu mai ia parte la viața publică. Mai acordă, rar, câte un interviu, în care încredinează, sarcastic, moravurile contemporanilor. Cu toate acestea, dacă transpunem întreaga poveste, creionată la nivel contextual, în zilele noastre, dacă adoptăm o atitudine obiectivă în momentul în care trecem în substratul operei, oricât de controversat a fost, romanul *Quo vadis, Domine?*, prin cele două volume ale sale, respective volumul I, apărut în anul 1993 și volumul II în 1996, poate fi considerat o încercare notabilă de a descifra, cu mijloacele epicii, enigmele care învăluie dramaticele evenimente din decembrie 1989.

Având în vedere numeroasele discuții iscate în urma publicării primului volum al romanului „*Quo vadis, Domine?*”, scris de Mihai Sin, acest articol își propune urmărirea opiniilor și reacțiilor cu referire directă la conținut și problematica abordată. Împărțită în două volume, opera generează o stare de revoltă în lumea literară prin faptul că, transmite ideea conform căreia securitatea a contribuit la salvarea identității culturale a românilor în timpul comunismului, pregătind instaurarea democrației. Astfel, ceea ce atrage atenția în acea perioadă, este faptul că, în mod surprinzător, dintr-un critic înverșunat al stilului de viață comunist, dintr-un autor care contestă, este adevărat, numai prin aluzii, dar cu destulă fermitate, dictatura instaurată de Ceaușescu și implicit aparatul represiv aflat în slujba acestuia - Securitatea, Mihai Sin se transformă după 1989 într-un „avocat” al cauzei promovate de către Securitate. În aceste condiții se naște, firesc, întrebarea dacă acest prim volum poate fi pus sub semnul curajului artistic sau este vorba despre altceva. Măcar în ceea ce privește

¹ Mihai Sin, *Proza scurtă, anticameră a romanului*, revista *Vatra*, nr. 4, p.12, 1971

inițiativa tematică abordată de Mihai Sin în „Quo vadis, Domine?”, poate fi considerată un semn de curaj deoarece a abordat un areal tematic sensibil pentru vremurile respective. Critica literară a luat în considerare și faptul că, scriitorul valorifică intenționat o temă de impact, o temă care domină imaginarul și sufletul cititorului vizând prin ea succesul imediat al cărții. Dacă, însă, acceptăm varianta în care abordăm textul ca pe un gest de curaj, acesta trebuie să se regăsească atât la nivel tematic, cât și la nivel artistic. În realitate, ceea ce a trezit foarte multă susceptibilitate este tema și premisa acestui roman, ambele conducând spre acuze de natură etică poziționate înafara sferei cărții, a artisticului sau argumentației.

Modul în care erau receptate cărțile în perioada apariției romanului, perioadă dominată de un ambient încețoșat, superficial, diferă față de perioada specifică până în anul 1989. Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem și elementele valoroase ale operei: apariția sa sub egida Editurii Humanitas, cea mai prestigioasă editură românească de la război încoace, care, printr-un colectiv foarte implicat și un program cultural elevat, conferea o garanție a calității literare recunoscută de toți. Mai apoi, cartea purta semnătura lui Mihai Sin, cunoscut ca fiind un autor de succes până în anul 1989. În cele din urmă, opera avea un subiect care s-a bucurat în prealabil de o vastă campanie publicitară. Reacția criticilor poate fi pusă și pe seama faptului că, Mihai Sin era cunoscut, prin cărțile sale anterioare, pentru poziționarea clară în fața sistemului opresiv.

Deși a susținut în nenumărate articole că scriitorul nu trebuie să-și apere cărțile, indiferent ce se scrie despre ele, Mihai Sin a încălcat această poziție în momentul în care a răspuns numeroaselor acuze aduse cărții, considerând că judecățile critice, în special cele venite din partea lui Alex Ștefănescu și Mircea Iorgulescu, sunt niște răzbunări individualiste premeditate, specifice intrigilor din lumea literară și ale protagoniștilor acesteia care au pălit, și au pierdut strălucirea în fața celor de factură politică.

Protagonistul romanului încalcă foarte multe reguli, face concesii prin faptul că stă într-o vilă de vis, situată într-o poiană edenică, pe un vast teritoriu aparținând securității care-l tratează cu whisky, cu mâncare aleasă, cu doamne extrem de prezentabile și extrem de liberale alături de care servește țigară după țigară din același emblematic pachet Kent oferit de fiecare dată de colonelul Coldea ignorând foamea și sărăcia de afară, motive pentru care a încercat inițial să părăsească țara. Pentru toate aceste lucruri pe care le uită Dominic Vanga, pe toată perioada în care locuiește în acel paradis artificial creat de securitate, cititorii așteptau însetați, odată cu volumul al doilea, un act justițiar prin care acesta să fie pedepsit având în vedere culpele succesive. Dar situația nu se schimbă nici în cea de-a doua carte, viziunea rămâne aceeași. Dominic se integrează din ce în ce mai bine în acest context, deși nu pierde, așa cum lasă de crezut, contactul definitiv cu realitatea dinafară. Dovadă sunt acele câteva momente în care memoria involuntară îl transpune în trecutul apăsător, în realitatea exterioară.

În primul volum al romanului, personajul Dominic Vanga pare a fi construit pe tehnica imaginii virtuale, în care autorul nu oferă informații suficiente pentru a intui ce poate deveni acesta, mai ales că este proiectat pe un drum în care este sortit să trăiască o experiență neașteptată. La început, pare încurcat în prezentul lui, în situația incertă, în anchetele succesive, în cadrul cărora oferă răspunsuri condiționate de prezența celui alt, al anchetatorului securist. Cititorul nu poate astfel intui valoarea sa intelectuală, pe de o parte e greu de apreciat cauza care l-a adus în postura de captiv, iar pe de altă parte răspunsurile sale sunt determinate de contextul respectiv. Sigurul care intervine este autorul pentru a ne transmite în mod direct faptul că, avem de-a face cu un personaj genial. Așa pare să-l vadă și securistul, deși alții l-au perceput ca fiind o persoană mediocră. Este greu să ne dăm seama de acest aspect încă de la început, având în vedere că reflexiile sale sunt plasate în trecut și sunt specifice acelei vârste de formare când abia înțelegi adevăruri pe care le vei descoperi mai

târziu. Se dovedește, o lungă perioadă confuz, dar oare confuzia acestui personaj nu poate fi corelată cu cea experimentată de o generație întreagă de intelectuali?

Totodată, în paginile romanului „Quo vadis, Domine?”, Mihai Sin abordează tema complotului, o temă ușoară, ci chiar sensibilă. Astfel, securitatea pare a pregăti un atac din umbră care să aibă drept finalitate răsturnarea ordinii de stat și, nu în cele din urmă, răsturnarea tiranului pe fundalul unei imagini de stabilitate a comunismului. Acest proces necesită însă foarte multă precizie și finețe, iar autorul oferă, prin Dominic Vanga, o impecabilă soluție artistică prin imaginea neinițiatului confuz care, odată absorbit în marea învolburată de intrigi ce pregătesc răsturnarea de situație, înghite doar fragmente, ecouri din adevărata strategie conspirativă. Dar personajul lui Mihai Sin s-a remarcat ca eseist de geniu în revistele studențești, în timp ce restul actanților nu prezintă aceeași strălucire intelectuală. Astfel, Dominic Vanga ar putea face parte din categoria acelor personalități cu o înzestrare ieșită din sfera normalului și care au curajul să-și asume în demersul istoriei roluri esențiale, care îi fac memorabili. De aici au luat naștere și acele acuze care nu au făcut diferența între autor și personajul său, iar comentariile critice nu au vizat vreo diferență între comentariile omniscientului narator și subiectivitatea auctorială.

Mihai Sin a fost receptat până la apariția acestui prim volum al romanului „Quo vadis, Domine?” ca fiind un scriitor ce abordează la nivel contextual un anumit tip de descriptivism, ambiguități caracterizate de o anumită greutate stilistică, iar acum pare să fi renunțat la toate preferând soluții spectaculoase (cadavrele din pădurea de lângă vila unde era cazat Dominic), rocambolescul ceea ce i-a adus și eticheta de superficialitate, ori acuza că romanul se situează într-o perspectivă idealizantă a securității. Ultima idee poate fi ușor demontată deoarece în carte există numeroase pasaje care conturează imaginea demonică, satanică a securității, iar acest aspect este recunoscut chiar de cei care slujesc acestei instituții. Privirea scriitorului este un rece, obiectivă, iar atitudinea de înțelegere și bunăvoință face referire doar la o parte, la un grup și nu la securitatea privită în ansamblu.

Personajul Dominic Vanga este izolat de realitatea înconjurătoare, iar referirile la aceasta sunt prea puține motiv pentru care se pierde posibilitatea de a reda prin ochii acestuia complexitatea vieții sociale specifică acelor ani și mai ales intensitatea agoniei. Acest fapt poate creiona o imagine eronată cu privire la impresia că izolarea și acest complot este reprezentativ pentru societatea din România aceluși timp.

Impresionant rămâne și modul în care îi descrie pe membrii securității ca fiind oameni care își fac datoria cu ardoare și care dau dovadă de o mare precizie și rigoare, astfel încât nu pot fi bănuți dacă se pregătesc în secret pentru înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu, ori pentru momentul în care acesta va fi îndepărtat. Pe acest fundal s-a conturat ipoteza că Mihai Sin face din securitate o instituție care se pregătește să salveze România, o instituție patriotică și cu idealuri mărețe.

Consider că acest roman poate fi analizat și sub efectul creat de dispariția cenzurii și odată cu aceasta a subtextului, pe care nu-l regăsim nici în romanul „Quo vadis, Domine?”. Totodată scriitorul a renunțat la ambiguitatea influențată de un cod realist riguros, la autenticitate ceea ce-i conferă, pe bună dreptate, o notă de superficialitate.

BIBLIOGRAPHY

1. Adamescu, Gheorghe. 1973. *Istoria literaturii române*. București: Editura Pontica,
2. Baciut, Nicolae. 2006. *Ierarhiile linistii*, Targu-Mures: Editura Nico.
3. Barbu, Eugen. 1975. *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini până în prezent*. București: Editura Dacia.

4. Culcer, Dan. 1976. *Citind și trăind literature*. Cluj: Editura Dacia.
5. Culcer, Dan. 1981. *Serii și grupuri*. București: Editura Cartea Românească.
6. Iorgulescu, Mircea. 1978. *Scriitori tineri contemporani*, București: Editura Eminescu.
7. Manolescu, Nicolae. 2008. *Istoria Critică a literaturii române*, Pitești: Editura Paralela 45.
8. Manolescu, Nicolae. 2001. *Literatura română postbelică*, București: Editura Aula.
9. Micu, Dumitru. 1980. *Scriitori, cărți, reviste*. București: Editura Tineretului.
10. Mihăilescu, Dan. 2006. *Literatura română în postceaușism*, Vol II, *Proza. Prezentul ca dezumanizare*, București: Ed. Polirom.
11. Moraru, Cornel. 1996. *Obsesia credibilității – prozatori, critici și esești contemporani*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, colec. "Akademos".
12. Negoșescu, Ion. 1978. *Scriitori tineri contemporani*, București : Editura Eminescu.
13. Podoaba, Virgil. 2004. *Metamorfozele punctului*. București: Editura Paralela 45
14. Raicu, Lucian. 1980. *Printre contemporani*, București : Editura Cartea Românească.
15. Simion, Eugen. 1985. *Scriitori români de azi*, ed.IV. București: Editura pentru literatură.
16. Sin, Mihai. „Quo vadis, Domine?”, 1993. București: Editura Humanitas.